

POLOZAPOMENUTÉ  VÁLKY

LUBOŠ TARABA

TA ZATRACENÁ SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565



TA ZATRACENÁ SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565



LUBOŠ TARABA

TA ZATRACENÁ
SKÁLA

OBLÉHÁNÍ MALTY 1565



NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada edice Polozapomenuté války

doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc. (Ústav dějin UK a archiv UK)

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (FF UJEP Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií
a žurnalistiky)

prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc. (FF UK a Technická univerzita v Liberci)

prof. PhDr. Aleš Skřivan, CSc. (FF ZČU, Katedra historických věd)

prof. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D. (Ústav historických věd,
Univerzita Pardubice)

Copyright © Luboš Taraba, 2016, 2023

Cover © Jiří Arbe Miňovský, 2023

Drawings © Martin Ďásek, Jana Šouflová, 2023

Photos © Library of Congress, New York Public Library, Rijksmuseum
Amsterdam, Wikimedia Commons, 2023

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2016, 2023

ISBN 978-80-278-0125-1 (print)

ISBN 978-80-278-1316-2 (ePub)

ISBN 978-80-278-1317-9 (mobi)

ISBN 978-80-278-1318-6 (pdf)

Toto je peklo, jež bylo vám přislíbeno.

Korán, Súra 36:63

EVROPA A OSMANSKÁ ŘÍŠE 1565

- země rakouských Habsburků
- země španělských Habsburků
- území závislá na osmanské říši
- hranice Svaté říše římské
- LR Lukánská republika
- MA Mantovské vévodství
- MI Milánské vévodství
- MO Modenské vévodství
- PA Parmské vévodství
- RR Republika Ragusa
- JP Janovská republika





Malta v létě 1565. Rozmístění osmanské flotily a baterií kolem pevností a měst Řádu sv. Jana Jeruzalémského ve Velkém přístavu (Marsa). Mezi Birgu a Sengleou chybí dřevěná lávka, která obě města spojovala.

OBSAH

Bídňí bastardi	9
Konec iluzí	33
Hnízdo zmijí	69
Moře galér	89
Nový domov	100
Svatí bojovníci	111
Zachránit duši	125
Živí mrtví	151
Křídla smrti	177
Malá pomoc	203
Pozemské peklo	221
Jako psi	231
Lepší zemřít	258
Grande soccorso	276
Alláhova vůle	309
Ordre de bataille	323
Chronologie vybraných událostí	326
Prameny a literatura	329

BÍDNÍ BASTARDI

Zářící slunce se pozvolna vyhouplo nad mořský obzor a brzy svými paprsky příjemně rozehrávalo kamenné hradby bílé pětiboké dělostřelecké bašty, zvané francouzsky *cavalier*, tyčící se směrem k moři před pevností San Elmo na výběžku poloostrova Sciberras. Opevněný bod strážil vjezd do tři a půl kilometru hluboké, na jednom místě až šestnáct set metrů široké zátoky, které místní říkali Marsa, zatímco jejich noví „páni“ ji nazývali Velký přístav. Několik španělských žoldnéřů v kožených kabátcích a s přílbami na hlavách však nevěnovalo tomuto každodennímu divadlu sebemenší pozornost. Všichni si namáhali oči, aby rozpoznali, jaký mráček se objevil na obzoru asi pětáctyřicet kilometrů odtud. Brzy se z něj stal protáhlý mrak a později les plachet a stěžňů. V té chvíli už nikdo z nich nepochyboval. Ti, které už po několik dnů vyhlíželi, připlouvali.

Za chvíli přišel na kavalír sám velitel San Elma, šedesátiletý piemontský šlechtic Luigi Broglia. Místo tradičního černého pláště s bílým křížem už měl přes ramena přehozený jiný, v červeném provedení. Znamenalo to, že špitálníci, rytíři svatého Jana Jeruzalémského, poslední z trojice řádů, které vznikly na počátku křížových výprav v Jeruzalémě, aby chránily poutníky do Svaté země a případně bojovaly s „nepřáteli pravé víry“, jsou opět

ve válce. Popel z hranice s posledními templáři na výběžku ostrova Île de la Cité uprostřed Paříže rozfoukal vítr už před více než dvěma sty padesáti lety. Německé rytíře, kteří brzy opustili Svatou zemi, aby bojovali proti pohanům na východě Evropy, o jejich vlast na břehu Baltského moře – poté co před čtyřmi desítkami let přestoupil k luteránům – obral velmistr Albrecht Braniborský. A tak už pouze johanité, jak se jim také říkalo, zůstávali věrní dávné přísaze starat se o křesťanské poutníky a bojovat s „nevěřícími“. Ta je z Jeruzaléma přivedla až sem na nepřítel pohostinnou Maltu, k níž se nyní majestátně blížila válečná flotila sultána Sulejmana I., aby je odtud jednou provždy smetla do moře.

Na stožár v San Elmu vylétla rudá řádová vlajka a z kavalíru zaduněl výstřel z těžkého děla, *culveriny*. Po pár desítkách vteřin se ozval jako opožděná ozvěna kanon z necelý kilometr vzdálené pevnosti San Angelo na protilehlém břehu. Velitelé tamní stočlenné posádky Vasino Malabalia a Luis Sansenème zvaný Luserches oznámili, že jejich muži také zahlédli nepřátelské galéry. Další výstřel znamenal, že nebezpečí vzal na vědomí Pedro de Mesquita, vojenský velitel maltské metropole Mdiny, nazývané také Cittá Notabile a vzdálené od San Angela necelých pět kilometrů. Jako poslední se stejným způsobem přihlásil z citadely na sousedním ostrově Gozo tamní guvernér Juanoto Torrelas. V městečku Birgu – spojeném s pevností San Angelo padacím mostem – stejně jako v nedaleké osadě Senglea, ležící na sousedním výběžku zvaném Ostrov svatého Michala, se rozdrncela okna, jak spustily kostelní zvony a vojenští bubeníci spolu s trubači. Všichni všeho nechali a utíkali na hradby. Zadýchaní, mnozí s neskrývanými obavami, přihlíželi defilé impozantní válečné flotily „velkého Turka“.

V maltských vesnicích, *casal*, zavládl zmatek. Nervózní vesničané nakládali chvatně na osly a muly koše s jídlem a vším potřebným. Z ohrad a stájí vyháněli kozy, ovce a krávy, aby je vzali s sebou.

Někteří spěchali v mracích prachu po kamenitých cestách do nitra ostrova, kde se na skalnatém vrchu za dvojitým pásem omšelých hradeb kolem kostela svatého Pavla krčily domy a paláce místní šlechty. Mdina – připomínající řadou opuštěných ulic spíše město duchů než ostrovní metropoli – jim měla poskytnout ochranu před obávaným nepřítelem stejně jako bývalá rybářská vesnice Birgu, nyní sídlo řádu. Jenže u tamní Aragonské brány už stál jeden z rytířů, kapitán válečné galéry Gabriel Gort, a část uprchlíků rovnou posílal do sousední Senglei, protože by se do Birgu všichni nevešli. Azyl najdou za zdmi zahrady vybudované Sengleovým předchůdcem Juanem de Homedes y Coscón. Na ostrově Gozo utíkali všichni do jediného opevněného místa, do staré pevnosti, jejíž hradby na kulatém skalnatém ostrohu alespoň vyvolávaly určitý pocit bezpečí před hordami pirátů a Alláhových „svatých bojovníků“, *gazi*.

Než z Birgu vyrazil houf ozbrojených jezdců doprovázejících místního protomedika, městského lékaře Camilla Rossu pověřeného úkolem otrávit několik málo studní a pramenů, k nimž by se mohl nepřítel dostat, odrazily kolem poledne od mola v Birgu čtyři řádové válečné galéry. Na zádi jedné z nich stál čtyřicetiletý rytíř Mathurin d’Aux de Lescout. Třebaže se mu třásl ruce a vlasy zbělely během dvanácti hodin, které strávil pod galérou, kterou převrátila půlhodinová bouře, jež na Maltě zabila na pět tisíc lidí, mezi Gibraltarem a Konstantinopolí nebyl jediný křesťanský kapitán ověnčený takovým věhlasem, ale také strachem a nenávistí jako tento šlechtic z Armagnacu, známý více pod válečným jménem Mathurin Romegas. Galéry hnané záběry dlouhých vesel, u kterých seděli s řetězy na nohou křesťanští galejníci a muslimští zajatci, propluly během pár minut Velkým přístavem a kolem pevnosti San Elmo zamířily na otevřené moře. Osmanští kapitáni brzy malý houf nepřátelských lodí zaznamenali, ale nevěnovali mu pozornost. Pokračovali dále jako na přehlídce u Zlatého rohu v Konstantinopolí.

Ještě předtím se na náměstí v Birgu sešikovalo asi tisíc mužů, vesměs španělských arkebuzírů a pikenýrů doplněných o stovku příslušníků řádu a několik desítek jezdců. Guillaume de Coppier, jmenovaný před dvěma měsíci maršálem, tedy vrchním velitelem řádového vojska, s nimi vyrazí k zátocce Marsaxlokk na jižní straně ostrova, k předpokládanému místu přistání invazního loďstva. Jezdci dostali navíc instrukce varovat všechny vesničany, co potkají, a nasměrovat je do Mdiny.

Coppier brzy oznámil, že nepřátelské lodě kvůli špatnému větru nemohou do zátoky vplout. Jakmile bylo jasné, že v nejbližších hodinách nemohou zastavit ani nikde poblíž Velkého přístavu, jednasedmdesátiletý velmistr Jean de la Valette svolal většinu z přibližně pěti set padesáti řádových rytířů a „služebných bratrů ve zbraní“ do kostela svatého Vavřince „u moře“ ke svatě zpovědi a na mši. „Vysoký a dobře stavěný“ La Valette, jak ho popsal jeden současník, byl jedním z několika posledních přímých protagonistů nuceného exodu řádu z ostrova Rhodos před dvačtyřiceti lety, odkud je vyhnal týž sultán Sulejman, který je chtěl nyní definitivně zničit. „Strašná armáda odvážných barbarů napadla náš ostrov. Tito lidé, mí bratři, jsou nepřáteli Ježíše Krista. Dnes jde o obranu naší víry, jinak korán vytlačí evangelium. Bůh dnes žádá naše životy, kterými mu sloužíme. Šťastní budou ti, kteří tuto oběť přinesou jako první,“ rezonovala slova v pořadí devětačtyřicátého velmistra chrámovou lodí. Všichni věděli, že je čeká boj na život a na smrt. Přesto prý odcházeli z kostela, jako kdyby „se znovu narodili“.

Zatímco se po mši ve velkém sále pevnosti San Angelo sešla válečná rada, Osmané pozvolna obeploovali Maltu. Válečné galéry a o něco menší galeoty se stejně jako nákladní lodě držely ve třech velkých skupinách s odstupem za vedoucí galeotou, měřící průběžně hloubku mořského dna. Mezi galérami se vyjímalá admirálská *lanterna* nesoucí na zádi stříbrný čtverec se zlatou kupolí a půlměsícem



Jean de la Valette.

doplněným o koňský ohon. Znamenalo to, že sultán Sulejman je duchem přítomný, byť zůstal doma v konstantinopolském paláci Topkapi, postaveném jeho pradědem Mehmedem II.

Ze skalisek nedaleko narychlo opuštěné rybářské osady Žurrieq se Coppier díval, jak nepřátelské lodě proplouvají mezi maltským pobřežím a pět a půl kilometru vzdáleným skalnatým ostrůvkem Filfla. Jeden z rytířů, Ramon Fortuyn, je pečlivě počítal. Zastavil se na čísle tři sta osmdesát. Za soumraku zamířil Coppier do metropole ostrova Mдины.

Když Osmané zakotvili v široké zátocě Ghajn Tuffieha, kde stráví první noc na ostrově, v Mdině z toho vyvodili, že prvním cílem útoku bude jejich město. Třebaže si místní šlechtické rodiny udržovaly od johanitských rytířů ostentativní odstup, ještě týž večer vyslaly do Birgu hraběte Lucu d'Armenia se vzkazem, že budou město bránit, poskytnou-li jim rád ještě další vojáky, jinak se zavřou v tamní citadele a tam, s pomocí boží, přečkají obležení. La Valette nemohl ponechat takovou nabídku bez povšimnutí už proto, že řada maltských šlechticů představovala důležitou posilu pro řádovou jízdu. Mдина se navíc nabízela jako ideální místo, kam kavaleristy uklidit, protože v Birgu nebo Senglei, budou-li obklíčeny, by byli k ničemu a jejich koně by navíc spotřebovávali drahocennou vodu a obilí. Kapitán Juan de Eguaras, velící všem dvěma stům osmdesáti jezdcům, včetně třiceti řádových rytířů, tak brzy dostane rozkaz nevracet se do Birgu, odkud se navíc do Mдины okamžitě přemístí ještě sto padesát španělských žoldnéřů kapitána Giovanniho Vagnoneho společně s dvěma sty padesáti Malťany, příslušníky pomocného vojska. Počet vojáků v Mdině tak dosáhne patnácti set padesáti. Třebaže se na válečné radě ozvaly hlasy, že by bylo vhodnější ponechat jak Mдинu, tak třináct kilometrů vzdálenou citadelu na Gozu jejich osudu, velmistr nesehlasil. Když už nic jiného, obě místa mu umožňovala zůstat

v kontaktu se španělským místokrálem na Sicílii donem Garcíou Álvarezem de Toledo, který měl řádu na Maltě, bude-li napaden, přijít na pomoc.

Po celou noc bylo živo také na předměstí u bašty San Michele, „známém jako Bormla“ (Stráž Páně). Muslimští otroci tu bourali domy vesničanů, aby nemohly posloužit nepříteli. Kameny ze stržených staveb dopravovali za hradby San Michele, případně do sousedního Birgu. Poslouží jako materiál na opravy, případně budou po ruce vojákům na hradbách proti nepříteli v příkopu pod nimi. Velmistr nezapomněl ani na válečné lodě. Z celkového počtu sedmi řádových galér jich bylo na Maltě v dané chvíli šest. Chybějící *lanterna* kapitána Pierra de Roquelaure Saint Aubin se tou dobou pohybovala někde poblíž Berberského pobřeží, kam ji de la Valette poslal na průzkum. Protože se do vodního příkopu mezi San Angelo a Birgu mohly vtěsnat jen tři lodě – asi pětáctyřicet metrů dlouhá a šest metrů široká *San Giovanni* spolu s dvojicí velitelských *capitan* –, zbývající dvě galéry, *Corona* a *San Gabriele*, jejich posádky potopily kousek od Birgu, aby bylo možné je později vyzvednout a znovu použít. V přístavu zůstala osamocena jen velká osmanská nákladní *maona*, kterou ukořistil před několika měsíci rytíř Romegas. Prozatím jí u mola dělala společnost galéra *San Giacomo*, připravená kdykoli odrazit od břehu. Menší lodě vytáhli námořníci a rybáři z vody a uložili je, případně je ukryli do lépe chráněných zákoutí přístavu. To však neplatilo pro malou fregatu, která dopraví na Sicílii italského rytíře Giovanniho Castruzza s velmistrovým dopisem pro španělského místokrále, že se tři hodiny po východu slunce v úterý 18. května 1565 objevilo na dohled sto třicet nepřátelských galér doprovázených třinácti nákladními *maonami* a dalšími pěti velkými loděmi. „Očekávám Vaši pomoc,“ končil dopis, který bude mít don García de Toledo už následující den na stole ve své rezidenci v Messině.

Disegno dell' Isola di Malta con li porti & forti, come al presente si vole, cauato dalli disegni mandati da Malta et missione del Campo de' infideli dal quale hora si troua assediata, & il tutto annotato per Alphabeto,

- A Castello s. Angelo habitation dal B^{mo} Gran Maestro
- B Borgo.
- C Borgo s. Michelle
- D Castello s. Elmo
- E S. Salvatore
- F Monte delle forche
- G Colle di s. Margarita
- H Terreni lauorati con di muri secchi
- I Forte cominciato da Turchi
- L Giardino dall' Ill^{mo} & R^{mo} s. Gran Maestro
- M Casale
- N Porto Musetto
- O Porto de' M^ota sirocco di doue sono entrati li Turchi
- P Fonte della M^ota

In Roma per Antonio Lafzeri nel anno 1565.
Con gratia & priuilegio.



ON ENTE

MIGLIA

Misura con la quale è misurato Lafola.



ALTA

PARTE DE SICILIA
Distanza miglia. 60.
C. P. 1570

Cala di San giorgio

Campo del turco

Cala di San Thomas

MEZOGIORNO

Malta v obklíčení osmanské flotily.

Během několika dnů proletěla Evropou zpráva, že „nevěřící“ napadli pomyslnou bránu do západního Středozeší. „Kdyby Turci ovládli Maltu, není jisté, jaké další nebezpečí by pro zbytek křesťanstva následovalo,“ dala se slyšet anglická královna Alžběta I. Ačkoli jako anglikánka měla vůči papeži Piu IV. a „nejkatoličtějšímu“ králi Španělska Filipovi II. více než výhrady, a třebaže její otec Jindřich VIII. Řád svatého Jana Jeruzalémského v Anglii zlikvidoval a jeho nemalý majetek zabavil, tentokrát byla, alespoň v duchu, na straně asi osmi tisíc mužů chystajících se k nerovnému boji. Stejně jako všichni ostatní, i ona si uvědomovala, že začíná další kolo zápasu o to, zda podobně jako na Balkáně vyrostou i v další části křesťanského světa místo kostelů mešity a minarety. Navíc hrozilo, že by to mohlo vyvolat povstání desítek tisíc morisků, Maurů žijících ve Španělsku. Třebaže přijali katolickou víru, bez níž by nemohli zůstat, v duchu zůstávali muslimy.

Prozatím z tohoto souboje vycházeli jako vítězové potomci náčelníka tureckého kmene Kyie. Před více než třemi sty lety takřka nikdo v Evropě o Osmanovi a jeho „svatých bojovnících“, dotírajících na jihovýchodní hranici byzantské říše, neslyšel. Stačilo však jediné století a „velký Turek“ se stal evropskou noční můrou.

Když první říjnový den roku 1520 vstoupil tehdy šestadvacetiletý Sulejman do paláce Topkapi, aby se jako v pořadí desátý sultán ujal vlády po svém otci, biskup z Nocery Paolo Giovio, sloužící jako osobní lékař kardinála Giulia di Giuliana de' Medici, to glosoval slovy, že „děsivého lva“ Selima I., který během osmileté vlády zdvojnásobil rozlohu své říše na téměř čtyři miliony kilometrů čtverečních, vystřídalo „milé jehňátko“. Stejně jako jiní, i on pokládal kultivovaného, vzdělaného a zlatníkem vyučeného Sulejmana za „nebojechtivého a mírumilovného“. Uplynulo pár měsíců a Giovio, působící zároveň jako diplomat papežského stolce, musel uznat, že se jako prognostik neosvědčil.

Sulejman, kterému Evropa později přisoudí přízvisko „Nádherný“, zatímco jeho poddaní ho nazvou „Zákonodárcem“, hned na jaře následujícího roku vyrazil v souladu s tradicí svých předků jako „dobyvatel západních a východních zemí“ na první válečnou výpravu. Držel se přitom rady svého umírajícího otce: „Budeš velkým a mocným vládcem, zmocníš-li se Bělehradu a vyženeš-li rytíře z Rhodu“. Jen co Sulejman vkročil v září 1521 do právě dobytého Bělehradu, pokládaného za klíč k Uhrám a střední Evropě, adresoval nedávno zvolenému velmistrovovi Řádu svatého Jana Jeruzalémského dopis s výzvou, aby se stal se svými rytíři jeho „drahým přítelem“. Pokud odmítne, Rhodos, kde řád sídlil už dvoustým dvanáctým rokem, dopadne jako „jiná krásná a silně opevněná města [...] zničená buď ohněm, nebo mečem“. „Velice dobře jsem porozuměl tomu, co má váš dopis znamenat,“ odpověděl sedmapadesátiletý Philippe Villiers de L'Isle-Adam do Konstantinopole. „Nyní, když tomu strašnému Turkovi patří Egypt a Alexandrie a v jeho moci se nachází celá východní část římské říše [...], pozře nejen Sicílii a Itálii, ale i celý svět,“ prorokoval malověrně druhorozený syn florentského vládce Lorenza de' Medici, papež Lev X. Třebaže pouhé tři roky předtím vyhlásil „proti Turkovi“ křížovou výpravu, nyní aby se bál, zda se v papežských přístavech Ancona nebo Civitavecchia neobjeví sultánovy galéry vezoucí vojsko k útoku na Svaté město. V necelých šestačtyřiceti letech netušil, že si v papežství, když už mu ho Bůh dal, jak se vyjádřil, bude užívat jen pár týdnů života a že Osmany – stejně jako wittenbergského kazatele Martina Luthera a jeho pětadevadesát tezí – po něm zdědí jeho nástupci.

Ačkoli Sulejmanova moc sahala od Uher po Persii, od Černého k Rudému moři a odtud přes Egypt až daleko na západ Berberského pobřeží, Středozevní moře, kterému Osmané říkali Bílé, bylo daleko vzdálené tomu, aby ho mohl pokládat plně za své.

To se však právě měnilo. Byl to ostatně Sulejmanův otec, kdo vybudoval první opravdovou válečnou flotilu. Když Selim I. roku 1517, tedy tři roky před svou smrtí, dobyl mamelucké impérium v Egyptě, své služby a zkušenosti mu nabídli nejobávanější muslimští piráti, samozvaní vládcí Berberského pobřeží. Nebylo to nezištné, čelili totiž rostoucímu tlaku nového nepřítele, nedávno sjednoceného katolického Španělska.

Nejznámějšími z nich byli synové bývalého janičáře a řecké křesťanky z ostrova Lesbos – Uruç (Aroud) přezdívaný Barbarossa a Khizir. Když prvně jmenovaný přišel o život, druhý ho více než zastoupil. Nikoli náhodou mu sultán Sulejman dá později nové jméno „Blaho víry“, *Khair-ad-dîn*. Haireddin, jak se to zkomolilo v Evropě, si přisvojil po bratrově smrti i jeho přezdívku Rudovous. Jak tento tehdy čtyřicátník při každé příležitosti tvrdil, k pirátství ho dohnali právě johanitští rytíři, když napadli loď patřící jeho rodině. Jednoho z jeho tří bratrů, Illiase, zabili a druhého, Uruçe, drželi tři roky v otroctví, než se mu podařilo uprchnout.

Stejně jako jemu, těch pár set „bídých bastardů“ z Rhodu leželo v žaludku i Sulejmanovi. „Nejhorší ze všech, kdo žijí v omylu, vyslaní ďáblem, pověstní úskočností a rafinovaností, vyvrhelové, prokletí služebníci ničemnosti, zkušeni mořeplavci a vynikající navigátoři,“ tak o nich psal osmanský kronikář Mustafa Gelalzade. „Tito korzáři jsou pověstní svou rozhodností a odvahou,“ dodávali jiní s tím, že této „zlé bandě Franků“ prý neunikne žádná loď, kterou si vyhlédnou. Sulejmana už dříve dráždily nové a nové zprávy a zvěsti, jak a kde řádové galéry napadly jeho lodě, vyplenily pobřeží a odvezly si odtud muslimské otroky, případně daly na pamětnou berberským a maurským pirátům.

O to rozhodněji se s nimi musel vypořádat, pokud chtěl být skutečným pánem Bílého moře, jak ho k tomu nabádal otec.

Rytíři, proti kterým hodlal vyrazit, už ale nebyli oněmi „svatou vírou“ prochnutými idealisty z bývalého řeckého kláštera svatého Jana Křtitele v Jeruzalémě, které vzal v roce 1113 pod svou ochranu papež Paschalis II. jako ty, co pečují o poutníky mířící k Ježíšovu hrobu. Ze špitálníků se proměnili ve válečníky za „svatou věc“, za niž bojovali a umírali tak vehementně, až se jim to málem stalo osudným. Pouhých sedm se jich zachránilo při pádu poslední velké pevnosti Jeruzalémského království ve Svaté zemi, biblického Akkonu (Acre) v květnu 1291. Tento houf vedený velmistrem Jeanem de Villiers našel útočiště na Kypru v tamním křižáckém království. Zde vyměnili pevnou zem pod nohama za dřevěné paluby galér na nejistém moři. Brzy jich bylo sedmdesát a deset pomocných bratří. Už za deset let měli prvního admirála a jejich válečné galéry proháněly po východním Středomoří lodě „nevěřících“ stejně zdatně, jako muslimští piráti lovíli křesťanská plavidla. Tím však natolik zkomplikovali život svému hostiteli, kyperskému králi Jindřichovi II., že se museli brzy poohlédnout po nové vlasti.

Po čtrnácti letech na Kypru se tehdejší velmistr Foulques de Villaret domluvil s janovským námořním kondotíerem Vignolem de' Vignoli, sloužícím jako admirál byzantskému císaři Andronikovi II. Palaiologovi, že jim prodá Rhodos, který spravoval, byť nepatřil nikomu jinému než právě Byzanci.

Papež Julius II. nebyl proti. Jenže koupit neznamenal mít. Řecké obyvatelstvo se novým vládcům bránilo i s přispěním Osmanů tři roky, ale bez pomoci z Konstantinopole nemohlo vzdorovat věčně. V roce 1310 se Rhodos ležící pouhých deset kilometrů od osmanských břehů stal oficiálně novým řádovým sídlem. Byť rytíři ani zde své původní poslání špitálníků nezanedbávali, alespoň podle stížností na ně vznášených u svatého stolce zvláště ze strany benátských kupců jejich dávné renomé patřilo minulosti. Nyní prý byly více mořskými lupiči než svatými válečníky.



Johanité dobývají Rhodos.

Osmanští vládci, kteří mezitím vyměnili titul *bej* (pán) za *sultan* (mocný), nemohli přítomnost rytířů na Rhodu donekonečna přehlížet. Už v roce 1440 se nepřijemných sousedů pokusil zbavit mamelucký sultán Zahir Gaqmaq. Čtyřicet let nato dostal obdobný nápad Sulejmanův předchůdce Mehmed II. Třebaže se mu říkalo Dobyvatel, tentokrát se jeho vojsko muselo z ostrova stáhnout, jak stojí na jeho náhrobku. Ovládnutí Rhodu a dalších ostrovů v okolních vodách Egejského moře jako Kos, Leros, Tilos či Khalkia se s postupem času jevilo v Konstantinopoli stále více jako nutnost, zvláště když Mehmedův vnuk Selim I. po porážce egyptských mameluků připojil roku 1517 ke své říši Sýrii a Egypt. Tím se stal nejen chalífou, „náměstkem božího posla Mohameda“, a tudíž nejvyšším ochráncem muslimského světa, ale také sousedem španělského Habsburka Karla V. Třebaže si Mehmed II. dal říkat „pán obou moří“, Bílého a Černého, teprve Sulejman si tento titul nejen částečně zasloužil, ale dokonce se stal „pánem tří moří“,

tedy i Rudého. Odtud, z Arabského poloostrova, vyrážely jeho lodě na daleké plavby do Indie, kde se utkávaly s galeonami jiného rivala, portugalského krále Manuela I. a jeho následníka Jana III.

Prvním předpokladem k ovládnutí Bílého moře bylo zničit johannitský ministáteček na Rhodu. Bez toho se nemohla cítit v bezpečí žádná z jeho lodí pendlujících mezi Konstantinopolí a egyptskou Alexandrií či mířících s muslimskými poutníky do Levanty na cestě do svatých měst Mekky a Mediny. „Vaše odporné zásahy proti mému [vámi – pozn. autora] utlačovanému lidu vyvolaly můj zármutek a hněv. Nařizuji Vám proto vydat okamžitě ostrov a pevnost Rhodos,“ nebral si Sulejman v dopise velmistrovi Philippovi Villiers de L’Isle-Adam na jaře 1522 už sebemenší servítky. Mezinárodní konstelace pro likvidaci „pirátů nosících kříže“ se jevila více než příznivá. Sultánovi vezíři realisticky odhadovali, že nikdo z Evropy nepřijde vzdálenému ostrovu a hrstce jeho pánů na pomoc.

Koncem června čtyřicet osmanských těžkých a sedmdesát lehkých válečných galér zahájilo spolu s padesáti dopravními loděmi a dalšími desítkami pomocných plavidel námořní blokádu Rhodu. Po měsíci se na ostrově vylodilo padesát tisíc sultánových vojáků doprovázených dalšími padesáti tisíci muži, zákopníky, minéry, námořníky, veslaři a otroky, čímž blokáda plynule přešla do obležení. To už byl na místě i sám Sulejman. Pět stovek rytířů, patnáct set žoldnérů a dva a půl tisíce mužů z řad obyvatel Rhodu mu však kladlo neskutečný odpor. Hodně jim pomohla i přestavba města na nejlepší pevnost na světě, jak se tehdy tradovalo. Spolu s dvačtyřicetiletým lékařem, kondotiérem, ale především vynikajícím válečným stavitelem Gabrielem Tadinim, kterého L’Isle-Adam unesl Benátčanům z Kypru, rytíři odrazili všechny útoky. Donekonečna ale vzdorovat nemohli. Když se velmistr a sultán po sto šestačtyřiceti dnech obležení konečně 20. prosince dohodli, obránců zbývalo patnáct set. Spolu s Rhodem řád ztratil

TA ZATRACENÁ SKÁLA

ostrov Kos a nedaleký přístav Bodrum s pevností svatého Petra na asijské pevnině.

Přesně na Nový rok 1523 zamířilo na západ padesát lodí – včetně tří válečných galér a obrovské karaky *Santa Anna* sloužící jako velmistra velitelská loď – se sto osmdesáti přeživšími rytíři a čtyřmi tisíci obyvateli města, kteří se rozhodli pro nejistotu vyhnanců před osmanskou vládou. Směřovaly do Heraklionu na benátské Krétě, kde počkají do jara na počasí příhodné pro plavbu. „Půjdeme za Svatým otcem a [francouzským – pozn. autora] králem, abychom s respektem k našemu řádu sloužící křesťanské víře konali, co si přejí,“ prozradil své další úmysly de L’Isle-Adam. Jenže jak se brzy ukázalo, službu králi v Paříži, k němuž měl jako Francouz logicky nejbliže, vyloučily spory Františka I. s papežem a právě probíhající francouzsko-španělská válka. První útočiště našli rytíři nakrátko v sicilské Messině, patřící Španělsku. Když však ve městě vypukl mor, který tam možná zavlekli z Kréty právě oni, museli se přesunout do Baiae poblíž Neapole. Odtud je bývalý vychovatel Karla V. a na staletí poslední „cizinec“ na stolci svatého Petra, rodák z Utrechtu Hadrián VI., pozval do Civitavecchie ležící osmdesát kilometrů od Říma. Papežský přístav se stal sídlem jejich „konventu“ jen na chvíli. Následně putovali na čtyři roky do „města papežů“, do Viterba vzdáleného sedmdesát kilometrů od Říma.

Philipovi de Villiers de l’Isle-Adam, kterého papež Hadrián VI. jmenoval „obránce víry“, bylo od počátku jasné, že i to je pouze přechodné řešení, třebaže právě ještě téhož roku usedl na stolec svatého Petra jako Klement VII. pětáctýřicetiletý příslušník florentského rodu Medici Giulio di Giuliano, pyšníci se příslušností k jejich řádu. Jenže nový *papa* měl od počátku jiné a důležitější starosti než se zabývat osudem houfu „svých bratrů“. Právě se totiž snažil usmířit zneprátelené panovníky Francie a Španělska – Františka I.

a Karla V. – soupeřící o kontrolu nad západní Evropou. Jen tak by mohl vytvořit, jak si přál, velkou koalici proti stále nebezpečnějšímu „Turkovi“. Když však František I. dobyl Milán, kterého se s pomocí předcházejícího Svatého otce zmocnil v roce 1521 Karel V., Klement prohodil priority. Místo boje s „nevěřícími“ se pokusil „osvobodit“ s pomocí Francouzů Itálii od Španělů, aby tak dosáhl „svobody církve“ (byť tentokrát závislé na Paříži). Dohodl se proto s francouzským králem a Benátkami, mezi něž rovnou rozdělil budoucí kořist po Španělech – Sicílii s jejími obilnými lány námořní republiky, Neapolsko a Milánsko Francii. Jenže bitva u Pavie v roce 1525 přinesla španělské vítězství korunované zajištěním Františka I. a jeho internací v Madridu.

Snaha Luisy Savojské, Františkovy matky, dostat syna z „císařových spárů“ zašla až tak daleko, že se francouzští diplomaté vypravili do Konstantinopole. Sulejman je přijal už proto, že pochopil, jaká příležitost se mu nabízí, až opět zaútočí na Evropu. Po bitvě u Moháče slavil nejen vítězství, ale i smrt českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského, čímž ovšem nechtěně způsobil, že se jeho druhým úhlavním rivalem stane po Karlu V. také jeho mladší bratr, rakouský arcivévoda a zakrátko i český a uherský král Ferdinand. Francouzská karta tak nabývala na významu.

V téže době neúnavný Klement VII. zorganizoval proticísařskou cognackou koalici tvořenou vedle Francie a Benátek ještě Toskánskem a Anglií Jindřicha VIII. Ale ani tato aliance si nedokázala se španělským Habsburkem poradit, natož aby mu zabránila v obsazení Říma na jaře 1527. Němečtí lancknechti a španělští pěšáci Věčné město nejen důkladně vyplenili, ale zmocnili se i Svatého otce. „Jeho katolické Veličenstvo“ Karel V. však nemohl držet papeže v zajetí, takže se domluvili na výkupném a Klement VII., který si nechal na znamení nesvobody církve narůst plnovous, se mohl potupně nastěhovat zpátky do Říma.



Papež Klement VII.

Velmistr L'Isle-Adam mezitím cestoval po evropských dvorech. Přesvědčoval tamní vládcy o bohulibém působení svého řádu, a tudíž i o nutnosti nového sídla, které by mu umožnilo pokračovat v boji „za svatou věc“. Byť ho všude vítali, vítaným hostem nebyl, jak sám cítil. Jak on, tak řád připomínali staré časy, o které už nikdo moc nedbal a ani nestál. Nyní všechny, vedle osmanské hrozby a vleklého francouzsko-španělského přetahování o západ Starého kontinentu, stále více zaměstnával protestantismus. Pokud Klement VII. augustiniánského mnicha Martina Luthera zpočátku podceňoval, zanedlouho pochopil, jak hluboce se zmýlil. Křesťanský svět se opět pozvolna dělil, podobně jako před pěti stoletími. Zatímco tehdy došlo k rozluce mezi katolickým západem a ortodoxním východem, nyní se pozvolna rýsovala dělící linie mezi vesměs protestantským severem a katolickým jihem. Rhodští rytíři by se v těchto bouřlivých časech se svými vojenskými zkušenostmi hodili, ale problém tkvěl v tom, že podle svých regulí nesměli pozvednout meč proti nikomu jinému než proti „nevěřícím“. A navíc poslouchali jen Svaté otce v Římě.

L'Isle-Adam se přesto nevzdával naděje, že řádové galéry někde přece jen znovu zakotví natrvalo. Prozatím bylo oficiální sídlo na válečné karace *Sant'Anna* v Messině. Ve velmistrově hledáčku se postupně ocitla Kréta, Kythéra, Elba, Menorca, Ibiza, Ischia, ale ani jedna z variant nevyšla – stejně jako Malta, kterou Karel V. rytířům nabídl včetně severoafrického města Tripolis poprvé už v roce 1524.

L'Isle Adam poslal do obou míst komisi tvořenou osmi rytíři, aby se tam porozhlédli a podali mu zprávu. Malta, která patřila od roku 1283 aragonským králům a nyní jejich dědici Karlu V., je nijak nenadchla. „Ostrov [...] je pouhá skála z měkkého pískovce zvaného tuf, přibližně šest až sedm mil délky a asi čtyři míle

TA ZATRACENÁ SKÁLA

na šířku. Kamenný povrch kryjí tři nebo čtyři stopy zeminy, která je stejně tak kamenitá a velice špatná pro pěstování pšenice stejně jako dalších obilovin. Na druhé straně Malta dává hodně fíků, melounů a různé ovoce. Ostrov vyváží především med, bavlnu a kmín, které obyvatelé směňují za obilí. Kromě několika pramenů ve středu ostrova zde není žádná další tekoucí voda ani studně, jejichž nedostatek nahrazují obyvatelé cisternami,“ zněla nepříliš optimistická zpráva. Rytíři dále referovali, že na Maltě chybí dřevo a že ostrov nabízí pouze jedno až dvě vhodná místa jako kotviště velkých lodí. Ani jedno však nebylo řádně opevněné. Jen v zátocě zvané „Velký přístav stojí pevnost vyzbrojená několika moždíři a třemi malými děly“. Na Maltě žilo v té době asi patnáct tisíc „duší“, většinou zemědělců a rybářů hovořících dialektem, který se ze všeho nejvíce blížil arabštině.

Druhý ostrov, přes čtrnáct kilometrů dlouhý a sedm kilometrů široký Gozo (Gowl, Ghawdet, Godzo, jak znějí další varianty jeho jména) s pěti tisíci obyvateli a starobylou citadelou zvanou Velký hrad, sloužící jako útočiště v případě pirátského útoku, odděloval od Malty osmikilometrový průliv s ostrůvky Comino (Kemmina) a Cominotto. Gozo byl podle téže zprávy sice zelenější a úrodnější, zato nedisponoval žádným vhodným přístavem.

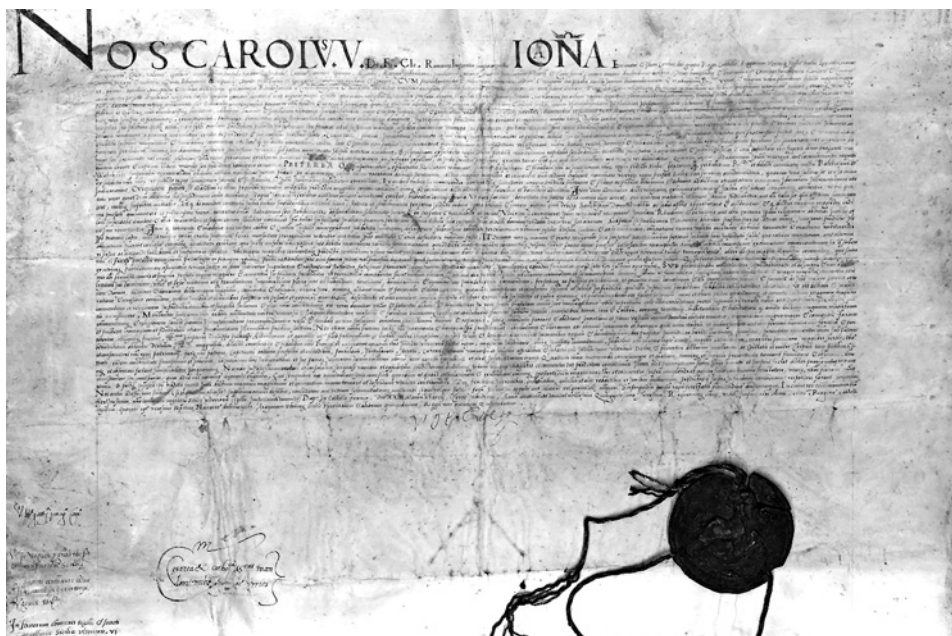
Z Tripolisu, který představoval doslova danajský dar garantující řádu, že ho Osmané nenechají na pokoji, i kdyby se o to snažili, si členové komise odnesli ještě horší dojmy. Město chráněné dva a půl metru vysokými starými hradbami se nedalo dlouhodobě bránit. Přestavět ho na moderní pevnost si zchudlí rytíři nemohli dovolit. A tak L'Isle-Adam císaři mezi slovy díky sdělil, že na jeho nabídku nereflkuje. Stále se domníval, že by se rád přece jen jednou mohl vrátit na ostrov boha slunce Héliá, na Rhodos. Do jeho úvah se však stále více vkrádaly obavy, aby se nestal „posledním velmistrem“, jak se dal slyšet.

Jenže koncem května 1529 se Haireddin Barbarossa, jehož dosavadní základnou byl ostrov Džerba (Djerba) u Tunisu, se Sulejmanovou podporou znovu zmocnil města Alžír a po něm i španělské pevnosti Peñón de Argel (d'Alger) na ostrově u vjezdu do tamního přístavu. Tato nepřijemná zpráva Karlovi V. ještě více zhořkla, když se dozvěděl, že konvoj lodí vyslaných k Peñonu se zásobami, municí, a hlavně s dvěma tisíci sedmi sty muži, skončil kompletně v Barbarossových rukách. Potom co Peñón vyletěl do vzduchu, dal Haireddin spojit ostrov s pevninou hrází, čímž získal velký chráněný přístav pro svou pirátskou flotilu. Z malého městečka se brzy stal největší trh s otroky ve Středomoří a počet jeho obyvatel (včetně otroků) dosáhl sta tisíc. Například Řím v té době obývalo pouhých šedesát tisíc duší.

Vzápětí Haireddin španělským Habsburkům předvedl, jakým bude sousedem. Vyslal jednoho ze svých nejlepších kapitánů Aydina reise, známého v Evropě jako Cacciadiavolo, aby využil toho, že Karel V. si vzal s sebou do Itálie na císařskou korunovaci větší část válečného loďstva. Nejvíce to odnesly Baleáry a Valencie. A když Aydin, původem Ital, navíc pomohl k útěku ze Španělska údajně až sedmdesáti tisícům morisků, Karel proti němu vyslal část své *armady*. Její velitel Rodrigo Portuondo přitom přišel nejen o život, ale i o řadu lodí. „Byla to největší ztráta, kterou španělská flotila galér kdy utrpěla,“ glosoval tuto porážku sevillský kronikář a historik Francisco López de Gómara. Na nářky však nebyl čas. „Pokud tuto katastrofu nezastavíme, ztratíme kontrolu nad dopravou zboží ve Středomoří od Gibraltarů na východ,“ nabádal panovníka toledský arcibiskup Alonso de Fonseca y Ulloa. Znamenalo to dobýt Alžír, nejzápadnější osmanskou výspu na severoafrickém pobřeží, a vypořádat se jednou provždy s jeho pirátským vládcem.

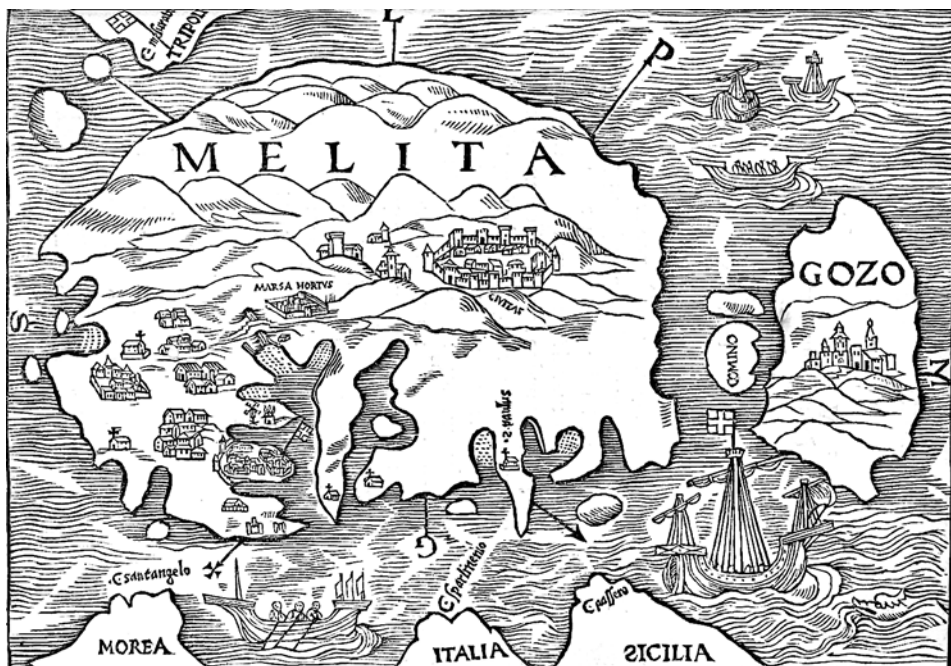
To se však rovnalo válce se samotným Sulejmanem, který pouhých deset dnů před pádem Peñonu vyrazil na tažení, jež ho

TA ZATRACENÁ SKÁLA



Listina římského a španělského krále Karla V. z roku 1530, jíž předal johanitským rytířům Maltu a Tripolis.

v září 1529 dovedlo až k branám Vídně Karlova bratra Ferdinanda I. Měníci se poměr sil v Evropě spolu s osmanským nebezpečím nutil Klementa VII., aby se s Karlem V. dohodnul na formě soužití. I proto se uvolil vložit císařskou korunu na jeho hlavu. V Bologni, kde k tomu v únoru 1530 došlo, se papež s císařem domluvili i na budoucnosti Řádu svatého Jana Jeruzalémského. Už v březnu předcházejícího roku Karel V. johanitům – jež Svatý otec z Viterba vyhnal a kteří si v té době druhým rokem užívali v Nice pohostinnosti savojského knížete Karla III. – opětovně nabídl Maltu a Tripolis, „aby zde v míru mohli vykonávat povinnosti svého řádu ve prospěch křesťanstva a aby zde použili své síly a zbraní proti zákeřným nepřátelům svaté víry“. Velmistř, stejně jako ostatní



Mapa Malty z roku 1535.

nejvyšší řádoví představitelé, se k tomu však stavěli nadále více než skepticky.

Tentokrát si L'Isle Adam vzal jako záminku, proč musí opět říci „ne“, nezávislost řádu. Nemůže být přece vazalem španělského krále. To se nakonec obešlo formalitou. Rytíři každoročně na Všechny svaté odevzdají sicilskému vicekráli jako Karlovu zástupci jednoho sokola vycvičeného k lovu, kterými byla Malta proslulá. Zároveň se zavázali, že nezatáhnou Madrid do žádného válečného konfliktu. Dojde-li však k válce mezi Osmany a Španělskem, podpoří s papežským souhlasem svého formálního lenního pána. Další kámen úrazu představoval Tripolis. L'Isle Adam se představě tohoto města na Berberském pobřeží vypěčoval více než vyhlídkám na Maltu.

TA ZATRACENÁ SKÁLA

Oslabený řád na jeho obranu neměl dostatek sil ani prostředků, ale Karel V. trval na svém a papež, kterému byl velmistr povinován poslušností, stál tentokrát na jeho straně.

Císař předal Maltu rytířům oficiálně 24. března 1530 a o měsíc později to stvrdil svou bulou i papež. Za sedm měsíců jejich galéry doprovázené houfem nákladních lodí opustily Sicílii, aby během jediného dne překonaly pětadevadesát kilometrů dělicích je od nové vlasti. Malá flotila, která s sebou vezla i řadu emigrantů z Rhodu, zakotvila v zátoce Marsa. Vítání nebyli, byť L'Isle-Adam slíbil tamním obyvatelům, že bude respektovat jejich dosavadní práva a svobody. Místní šlechta se přesto stáhla do metropole Mdiny, aby si od nových, nechtěných pánů udržela odstup. Mnoha z nich i to bylo málo, a tak se raději vystěhovali na Sicílii.

KONEC ILUZÍ

Třebaže se stále hovořilo o tom, že se blíží rozhodující střet mezi císařem a sultánem, „protože svět nemůže snášet“, vyjádřeno slovy humanistického myslitele Erasma Rotterdamského, „že na obloze jsou dvě slunce“, tento konflikt už probíhal. Oba jeho protagonisté ho chápali jako duel o vládu nad tehdejšími světem, o to, kdo bude skutečným „císařem“, dědicem římského impéria. „Tak jako je jediný bůh na nebi, může být na zemi jen jedna říše. Španělsko je jako ještěrka, která si tu a tam vytáhne z prachu stéblo trávy, zatímco náš pán je roven draku, který pozře naráz svět, otevře-li ústa,“ dal se slyšet tehdejší první muž osmanské dvorské rady, *divanu*, osmatřicetiletý velkovezír Ibrahim paša.

Pokud do té doby představoval hlavní bojiště Balkán, nyní jím bylo i Středomoří, v posledních letech doména muslimských pirátů z Berberského pobřeží v čele s tehdy asi pětadesátiletým Haireddinem Barbarossou. A právě tohoto muže si Sulejman vybral za nového vrchního velitele válečného loďstva (*kapudan-i derya*). Pokud měly být sultánovy galéry důstojným soupeřem španělské flotily vedené zkušeným janovským kondotiérem Andreou Doriou, musel jim velet jedině Barbarossa, usoudil Ibrahim paša. Sulejman následně rozhodl, aby vedle takzvané „obrné flotily“, jejímž hlavním úkolem byla ochrana Konstantinopole, vznikla ještě